

Piotr GUSTOF, Damian JĘDRUSIK

WYZNACZENIE ROZKŁADU TEMPERATUR ZAWORU DOLOTOWEGO DOŁADOWANEGO SILNIKA Z ZAPŁONEM SAMOCZYNNYM W STANIE NIEUSTALONYM

Streszczenie. W pracy wyznaczono rozkłady temperatur zaworu dolotowego doładowanego silnika z zapłonem samoczynnym w stanie nieustalonym przy zastosowaniu modelu dwustrefowego procesu spalania oraz metody elementów skończonych (MES) za pomocą programu Cosmos/M.

DETERMINES DISTRIBUTION OF TEMPERATURES THE INLET VALVE OF DIESEL TURBO ENGINE IN AN UNSTEADY STATE

Summary. The thesis determines distribution of temperatures the inlet valve of Diesel turbo engine in an unsteady state performed using model of process of two-zone combustion and the finite elements method (MES) with support of programme Cosmos/M.

1. MODELOWANIE OBCIĄŻEŃ CIEPLNYCH ZAWORU DOLOTOWEGO

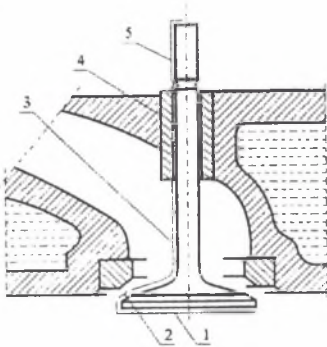
Modelowanie obciążeń cieplnych zaworu przeprowadzono opierając się na zmiennych okresowo warunkach brzegowych III rodzaju, które opisują współczynnik przejmowania ciepła α oraz temperatura T otaczającego powierzchnie zaworu czynnika roboczego [1], wyznaczona na podstawie modelu dwustrefowego [2]. Analiza była przeprowadzona od momentu uruchomienia silnika do czasu, kiedy rozkład temperatur w zaworze zmieniał się w niewielkim zakresie.

Przy modelowaniu obciążeń cieplnych zaworu dolotowego przyjęto, że jest on wykonany ze stali konstrukcyjnej do ulepszenia cieplnego 40H. Ponieważ obliczenia przepływu ciepła w

zaworze dotyczyły stanu nieustalonego, konieczna była znajomość trzech podstawowych własności fizycznych tej stali - gęstość ρ , pojemność cieplna właściwa c_p , a także współczynnik przewodności cieplnej λ (w pracy uwzględniono zmiany tego współczynnika w funkcji temperatury). Podczas analizy obciążeń cieplnych założono, że na początku (w chwili $\tau=0$ [s]) rozkład temperatur w zaworze jest stały i równy temperaturze otoczenia.

2. ANALIZA WARUNKÓW BRZEGOWYCH

W zaworze wyróżniono pięć charakterystycznych powierzchni (rys.1), którym przypisano określone wartości warunków brzegowych III rodzaju.

Powierzchnia:

- 1 – talerzyka zaworu od strony komory spalania,
- 2 – styku przylgni zaworu z gniazdem,
- 3 – stopki zaworu w kanale dolotowym,
- 4 – prowadząca trzonka zaworu w głowicy,
- 5 – trzonka zaworu ponad głowicą.

Rys. 1. Szkic zaworu dolotowego na tle głowicy silnika [1]

Fig. 1. Drawing of the inlet valve against the engine head [1]

Ponieważ obciążenia cieplne powierzchni 1,2 i 3 zaworu zmieniają się w czasie pełnego cyklu pracy silnika, przyjęto dla nich okresowo zmienne warunki brzegowe III rodzaju. Natomiast dla powierzchni 4 i 5 założono średnie warunki wymiany ciepła.

2.1. Powierzchnia talerzyka zaworu (1)

Na całej powierzchni talerzyka zaworu dolotowego można przyjmować warunki wymiany ciepła równoważne warunkom panującym w komorze spalania silnika [1]:

$$T_{1D}(\varphi_i) = T(\varphi_i) \quad [K] \quad (1)$$

$$\alpha_{1D}(\varphi_i) = \alpha_g(\varphi_i) \quad \left[\frac{W}{m^2 K} \right] \quad (2)$$

2.2. Powierzchnia przyłgni zaworu (2)

Powierzchnia ta cyklicznie styka się z powierzchnią gniazda zaworowego.

Faza otwarcia zaworu

Temperaturę ośrodka otaczającego powierzchnię przyłgni zaworu dolotowego $T_{2OD}(\varphi_i)$ w czasie fazy jego otwarcia przyjęto za pracę [1] jako temperaturę otoczenia T_{ot} powiększoną o przyrost temperatury w kanale dolotowym:

$$T_{2OD}(\varphi_i) = T_{ot} + \Delta T_D \quad [K] \quad (3)$$

Współczynnik przejmowania ciepła $\alpha_{2OD}(\varphi_i)$ przyłgni zaworu obliczono na podstawie literatury [1] ze wzoru:

$$\alpha_{2OD}(\varphi_i) = Nu(\varphi_i) \frac{\lambda(\varphi_i)}{d_h} \quad \left[\frac{W}{m^2 K} \right] \quad (4)$$

gdzie:

$Nu(\varphi_i)$ - liczba *Nusselta*,

$\lambda(\varphi_i)$ - przewodność cieplna powietrza,

d_h - charakterystyczny wymiar liniowy (średnica wewn. gniazda zaworowego d_g [3]).

Liczbę *Nusselta* dla stosunku wzniosu zaworu h_z do średnicy wewnętrznej gniazda d_g równego 0,28 oraz przy liczbie $Re < 1,6 \cdot 10^5$ obliczono na podstawie pracy [3] ze wzoru:

$$Nu(\varphi_i) = 0,27 \cdot Re(\varphi_i)^{0,58} \quad (5)$$

Faza zamknięcia zaworu

Temperaturę ośrodka otaczającego powierzchnię przyłgni zaworu dolotowego w czasie jej fazy przylegania do gniazda $T_{2ZD}(\varphi_i)$, przyjęto jako średnią temperaturę wody w płaszczu chłodzącym silnika $\bar{T}_w$:

$$T_{2ZD}(\varphi_i) = \bar{T}_w \quad [K] \quad (6)$$

Współczynnik przejmowania ciepła $\alpha_{2ZD}(\varphi_i)$ przyłgni zaworu dolotowego obliczono ze wzoru na zastępczy opór cieplny [1]:

$$\frac{1}{\alpha_{2ZD}(\varphi_i)} = \frac{1}{\alpha_{przgn}} + \frac{S_{gn}}{\lambda_{gn}} + \frac{1}{\alpha_{gngl}} + \frac{S_{gl}}{\lambda_{gl}} + \frac{1}{\alpha_w} \quad \left[\frac{m^2 K}{W} \right] \quad (7)$$

gdzie:

- α_{przgn} - zastępczy współczynnik przejmowania ciepła pomiędzy przyłgnią a gniazdem,
- α_{ngl} - zastępczy współczynnik przejmowania ciepła pomiędzy gniazdem a głowicą,
- α_w - zastępczy współczynnik przejmowania ciepła po stronie wody chłodzącej silnika,
- $\lambda_{gn}, \lambda_{gl}$ - przewodność cieplna materiału gniazda i głowicy,
- S_{gn}, S_{gl} - średnie zastępcze grubości warstw materiału gniazda i głowicy na kierunku największego gradientu temperatury.

2.3. Powierzchnia stopy zaworu (3)

Podobnie jak w przypadku przyłgni zaworowej, warunki wymiany ciepła na omawianej powierzchni mają charakter cykliczny [1].

Faza otwarcia zaworu

Temperaturę ośrodka otaczającego powierzchnię stopy zaworu $T_{3OD}(\varphi_i)$ w czasie fazy jego otwarcia przyjęto jako temperaturę otoczenia T_{ot} powiększoną o przyrost temperatury w kanale dolotowym [1]:

$$T_{3OD}(\varphi_i) = T_{ot} + \Delta T_D \quad [K] \quad (8)$$

Dla fazy otwarcia zaworu współczynnik przejmowania ciepła $\alpha_{3OD}(\varphi_i)$ obliczono ze wzoru:

$$\alpha_{3OD}(\varphi_i) = Nu(\varphi_i) \frac{\lambda(\varphi_i)}{d_h} \quad \left[\frac{W}{m^2 K} \right] \quad (9)$$

Dla zaworu przyjęto liczbę *Nusselta* według Zapfa [4]:

$$Nu = 0,214 Re(\varphi_i)^{0,68} \left(1 - 0,765 \frac{h_z}{D_z} \right) \quad (10)$$

gdzie:

- $Re(\varphi_i)$ - liczba *Reynoldsa*,
- h_z - wznios zaworu [m],
- D_z - średnica talerzyka zaworu [m].

Faza zamknięcia zaworu

Temperaturę ośrodka otaczającego powierzchnię stopy zaworu $T_{3ZD}(\varphi_i)$ w czasie fazy jego zamknięcia przyjęto jako temperaturę otoczenia T_{ot} powiększoną o przyrost temperatury w kanale dolotowym:

$$T_{3ZD}(\varphi_i) = T_{ot} + \Delta T_D \quad [K] \quad (11)$$

Dla fazy zamknięcia zaworu dolotowego, współczynnik przyjmowania ciepła $\alpha_{3ZD}(\varphi_i)$ za pracą [1] przyjęto:

$$\alpha_{3ZD}(\varphi_i) = \frac{1}{2} \alpha_{skrz} \left[\frac{W}{m^2 K} \right] \quad (12)$$

gdzie:

α_{skrz} - współczynnik przyjmowania ciepła dla skrzyni korbowej.

2.4. Powierzchnia prowadząca trzonka zaworu (4)

Jako średnią temperaturę ośrodka otaczającego powierzchnię prowadzącą trzonka zaworu dolotowego $\bar{T}_{4D}$ przyjęto średnią temperaturę wody w płaszczu chłodzącym silnika $\bar{T}_w$:

$$\bar{T}_{4D} = \bar{T}_w \quad [K] \quad (13)$$

Współczynnik przyjmowania ciepła $\bar{\alpha}_{4D}$ przyłgni zaworu dolotowego obliczono ze wzoru na zastępczy opór cieplny [1]:

$$\frac{1}{\bar{\alpha}_{4D}} = \frac{1}{\alpha_{irzpr}} + \frac{S_{pr}}{\lambda_{pr}} + \frac{1}{\alpha_{prgl}} + \frac{S_{gl}}{\lambda_{gl}} + \frac{1}{\alpha_w} \left[\frac{m^2 K}{W} \right] \quad (14)$$

gdzie:

- α_{irzpr} - zastępczy współczynnik przyjmowania ciepła pomiędzy trzonkiem i prowadnicą,
- α_{prgl} - zastępczy współczynnik przyjmowania ciepła pomiędzy prowadnicą i głowicą,
- α_w - zastępczy współczynnik przyjmowania ciepła po stronie wody chłodzącej silnika,
- $\lambda_{pr}, \lambda_{gl}$ - przewodność cieplna materiału prowadnicy i głowicy,
- S_{pr}, S_{gl} - średnie zastępcze grubości warstw materiału prowadnicy i głowicy na kierunku największego gradientu temperatury.

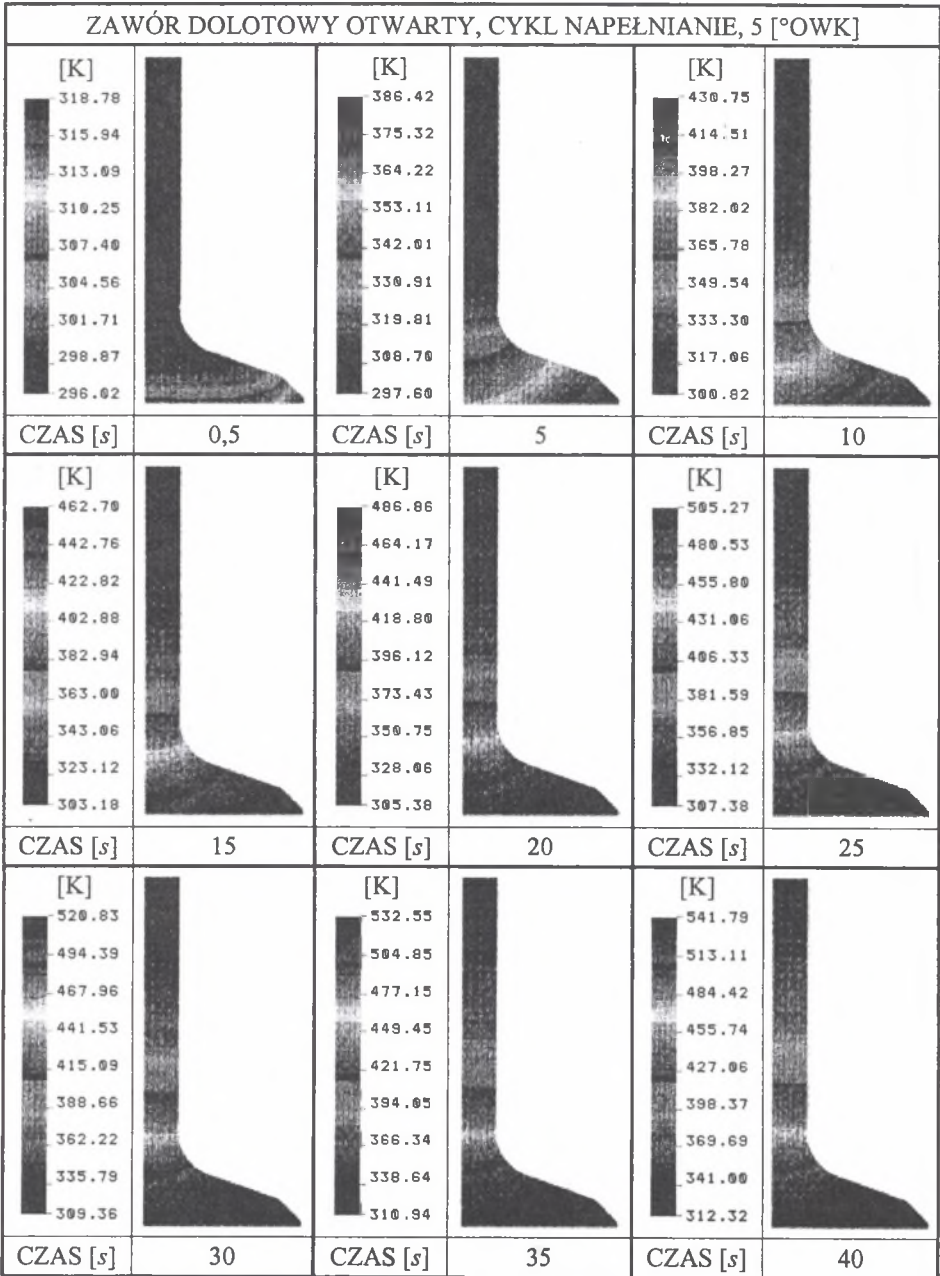
2.5. Powierzchnia trzonka zaworu ponad głowicą (5)

Dla zaworu dolotowego dla powierzchni (5), przyjęto warunki wymiany ciepła takie same, jak w skrzyni korbowej [1], tj.

$$\bar{T}_{5D} = \bar{T}_{skrz} \quad [K] \quad (15)$$

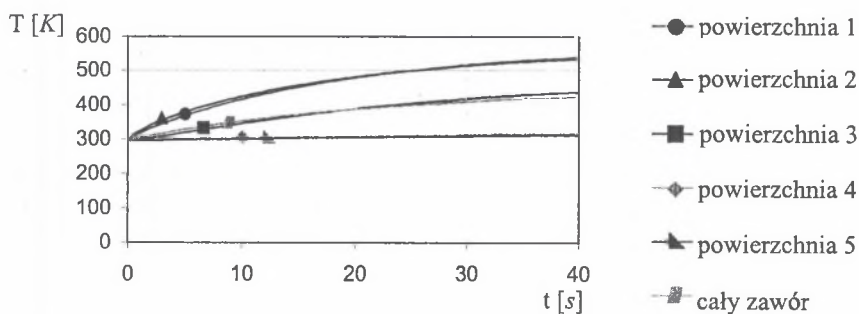
$$\bar{\alpha}_{5D} = \bar{\alpha}_{skrz} \left[\frac{W}{m^2 K} \right] \quad (16)$$

3. WYNIKI OBLICZEŃ

Rys. 2. Fazy nagrzewania się zaworu doletowego
 Fig. 2. Phases of the inlet valve heating up

W pracy zamodelowano obciążenia cieplne zaworu dolotowego dla doładowanego silnika wysokoprężnego z wtryskiem bezpośrednim o pojemności 2390 cm^3 i mocy nominalnej 85 kW , którego prędkość obrotowa wynosiła 2000 obr/min . Obliczenia wykonano z dokładnością 5°OWK . Na rysunku 2 przedstawiono kolejne fazy nagrzewania się zaworu dolotowego dla takiego samego położenia tłoka wynoszącego 5°OWK po zwrocie zewnętrznym (ZZ) (cykl napełnianie-zawór otwarty) po 0,5, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35 i 40 s pracy silnika. Z obliczeń wynika, że zawór nagrzewa się od krawędzi talerzyka tam, gdzie jest najmniej materiału w kierunku osi talerzyka. Ponadto stwierdzono, że maksymalna temperatura (w 40 s pracy silnika) wynosi ok. 540 K i występuje pomiędzy brzegiem talerzyka a jego osią. Takie umiejscowienie maksymalnej temperatury spowodowane jest dużą wartością współczynnika przewodności cieplnej stali, którą przyjęto na zawór. W wyniku tego linia izotermiczna maksymalnej temperatury nie przemieszcza się dalej wzdłuż powierzchni talerzyka, lecz głębiej wnika w materiał zaworu (do ok. 1.5 mm).

Rys. 3. Wykres zmian średnich temperatur całego zaworu dolotowego i jego powierzchni
 Fig. 3. The graph of the average temperature variability in the inlet valve and its surface

Na rysunku 3 przedstawiono wykres średnich temperatur całego zaworu i jego poszczególnych powierzchni. Największa średnia temperatura panuje na powierzchni talerzyka (1) oraz powierzchni przylgni (2), natomiast najmniejsza średnia temperatura panuje na powierzchni prowadzącej trzonka zaworu w głowicy (4) oraz na powierzchni trzonka zaworu ponad głowicą (5).

4. PODSUMOWANIE

W wyniku przeprowadzonych obliczeń stwierdzono, że maksymalna temperatura zaworu dolotowego (w 40 s pracy silnika) wynosi ok. 540 K. Z obliczeń wynika, że najszybciej zawór nagrzewa się do 20 s pracy silnika (średnio ok. 4.5 K na sekundę), następnie jego temperatura zaczyna się stabilizować i w 40 s zmienia się w niewielkim zakresie (ok. 1.1 K na sekundę). Ze względu na złożoność zagadnienia analiza rozkładu temperatur w zaworze dolotowym w stanie nieustalonym będzie przedmiotem dalszych obliczeń w przyszłości.

Literatura

1. Kwaśniewski S., Sroka Z., Zabłocki W.: Modelowanie obciążeń cieplnych w elementach silników spalinowych. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1999.
2. Gustof P.: Wyznaczenie przebiegu temperatur ładunku dla pełnego cyklu roboczego w cylindrze doładowanego silnika o zapłonie samoczynnym. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Transport z.43, Gliwice 2001.
3. Wiśniewski S.: Obciążenia cieplne silników tłokowych. Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 1972.
4. Ambrozik A.: Klasyfikacja empirycznych zależności określających współczynnik przejmowania ciepła w tłokowych silnikach spalinowych. Silniki Spalinowe, 4, 1987.

Recenzent: Prof. dr hab. inż. Jerzy Jaskólski

Abstract

In the results of conducted calculations it was stated, that max temperature inlet valve (in 40 s of an engine work) is about 540 K. From calculations results, that valve is heated to 20 s work of engine most faster (average about 4.5 K on second), temperature next begin stabilize and it is changed in 40 s in small range (about 1.1 K on second). Because of the complexity of the problem of analysis distribution temperatures in inlet valve in an unsteady state, its going to be further subject of analysis.